

Demir yollar ve limanlar ile su işleri için ikiyüz kırk milyon liralık tahsisat verilmesi hakkında ¹/₄₃₃ numaralı kanun lâyihası ve Nafia ve Bütçe Encümenleri mazbataları

T. C.

Başvekâlet

Muamelat Müdürlüğü

Şube 1

Sayı ⁶/₁₄₉₂

9-4-929

B.M.M. Yüksek Rreisliğine

Demir yollar ve limanlar ile su işleri için 240 milyon liralık tahsisat verilmesi hakkında Nafia Vekâletince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetinin 3/4/929 tarihli içtimanda tadilen Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan kanun lâyihası esbabı mucibe mazbatası ile birlikte takdim otunmuştur.

Muktazasının ifa ve neticesinin iş'arına müsaade buyrulmasını rica ederime fendim.

Başvekil

İsmet

Demir yollar inşası ile su işleri için (240) milyon liralık tahsisat talebi hakkındaki kanun lâyihasının esbabı mucibesı

Vatanın, can damarını teşkil eden ana hatları ile dahili ve harici iktisadiyatımızın yükselmesi ve kuvvetlenmesi için lüzumunda tereddüt edilmeyen limanların inşası ve su işlerinin tabiatın lütfuna muhtaç kalınmayacak surette temini Yüksek Meclisin ve onun kıymetli teşvik ve muzaheratına güvenen Cümhuriyet hükümetinin en esası bir umdesidir.

Asırlar süren felâket seneleri yanında dakika addolunacak kadar kısa bir iki sene içinde alınan müsbet neticeler, her müşkülâta katlanarak, her zahmete göğüs gererek, iktiham edilen mesainin hayırlı bir mahsulüdür.

İmparatorluke, Cümhuriyet, son günlerde satın alınmak suretile millileştirilen , Anadolu ve Mersin - Adana hatları da dahil olduğu halde (3748) kilometrelik imtiyazlı demir yolu bırakmıştı. Daha iki, üç senelik kısa bir müddet zarfında (2264) kilometrelik (bu rakamda 346 kilometrelik Erzurum - Sarı kamış dahil değildir) yeni hatların inşası temin edilmiş ve (700) kilometroya yaklaşan ilk safhası işletmeye bile açılmıştır. Önümüzdeki sene içinde bu miktarı, Fevzi Paşa - Pazarcık, Tavşanlı - Balıköy, Ulukışla - Niğde, Irmak - Çankırı, Kayseri- Şarkışla istikametlerinde (400) kilometre daha inzımam edecektir. Ray döşenipte açılması bir az daha geçikecek (200) kilometrelik bir kısım da bu rakamlardan hariçtir. Netice itibarile 1934 senesinde bütün bu yollarda tirenler faaliyete başlamış olacağı gibi inşaatın son borçları da ödenmiş bulunacaktır.

Cümhuriyet Hükümetinin devraldığı hatların seksen seneyi bulan bir mazisi olduğu düşünülür, Bundan başka hepsinde ecnebi sermaye damgasının bulunduğu ve mühim bir ekseriyeti için milletin ağır bir teminat yükünü kabul ettiği de mülâhaza olunursa bu kısacık zaman

içinde kendi sermayemiz, kendi bilgimiz ve emeğimizle yaptığımız ve yapmakta olduğumuz işlerin hakiki kıymeti daha iyi anlaşılır.

Demiryolları için Hükümetin istihdaf ettiği birinci merhale bitmiş telakki olunabilir. Fakat, kendisine emanet edilen vazifelerin ehemmiyetini bilen hükümet, mesaisinin bu merhaleden sonra daha büyük bir kudretle başlaması lâzım geldiğini takdir etmektedir.

Birinci merhale sayılan bu işler, ana vatanın feyizli sinesine döşenmesi icap eden damarlara ve bu medeniyet ve refah nehirlerinin döküleceği limanların ucuz, çabuk ve emniyetle iş gören sair techizat ile takviyesi ihtiyacına, o demir yollar o limanları besleyecek toprakları sulamak için göze alınacak zahmetlere nazaran bir mukaddemeden başka bir şey değildir.

Her gün mes'ut semerelerini aldığımız işler bize neticeyi değil. neticeye varmak için lâzım gelen kuvveti vermektedir. Yeni Devlet maddiyat ve maneviyat sahalarında her gün yeni ve açık bir ufka atılmayı şiar edindiğinden, bu yürüyüşün devamı demek olup kuvvetli bir çalışma programından doğan bu kanun lâyihasının tanzimi zarureti hisedilmiş ve evvlece tehiri muvafık görülen işlerin yapılmakta olan birinci merhaledekilerle birlikte yaptırılmasına lüzüm hasıl olmuştur.

bunun için bu gün yapılmakta olanlara zamimeten memleketin bir birinden daha imara muhtaç topraklarında yeniden altı istikamette demir yoluna başlanması zamanının geçikmege tahammülü kalmamıştır.

(70) kilometrelik Filyos - Ereğli (294) kilometrelik Afyon - Antalya, (230) kilometrelik Malatya- Hanlı (Sivas), (83) kilometrelik Diyaribekir -Ergani, (520) kilometrelik Sivas- Erzincan Erzurum ve (255) kilometrelik Adapazari Bolu - Bayındır hatları yapılmakta olan işlerin lüzümlü bir temadisidir. Gerek yapılmasına devam edilen bu günkü hatlar, gerek bu kanunla mezuniyet ve tahsisati istenen demir yolların zaruri bir neticeside şuphe yok ki limanlardır.

Samsundan dahile uzanan yol Anadolunun münbit sahalara ilerledikçe bu limanın yaptırılması her düşüncenin kabul ve teslim ettiği bir hakikat olmuştur.

Kömür hattı olan Filyos yolunun bu farik vasma tamamen sahip olabilmesi için Ereğliye kadar limanı ile birlikte bitmesi icap eder.

Ergani hattı memleketin en zengin bir servet menbaı olan Bakıra vardığı zaman Mersin limanının da, nihayet teferrüata ait işler müstesna olarak, inşa edilmiş olması lâzımdır.

Bundan başka, Karadenizde en bariz bir ihtiyaç şeklinde tecelli eden Trabzun, İnebolu, Amasrada birer dalga kıran inşası da aynı ehemmiyetli düşünülecek mübrem zaruretlere aittir.

Bütün bunlara ilâveten son kurak senelerin lüzumunu ispat ettiği su işlerini bu günden düşünmek suretile; başlanan işlerin fasılaya uğramadan ilerisine devam etmek lâzımden bulunmuş ve ilk safhası bu kanunla arzedilen umran programı da bu esas dahilinde tanzim kılınmıştır.

Memleketimizin hayat ve inkişafında en mühim amillerden birisini teşkil edecek olan su siyasetinin tahakuku için yapılan ilk umumî tetkikata göre, 19 senede (250) milyon raddesinde bir meblağ sarfi lâzım gelmektedir. İlk on senede tahsisi teklif edilen (100) milyon lira ile ilk hamlede memleketin sıhhati ve iktisadiyatı üzerinde en kısa müddet zarfında, en faydalı semereler verecek olan sahil mıntakalarındaki büyük havzalarla bunların menbalarına tesadüf eden orta Anadolunun mevzii bir çok yerlerindeki su işleri başarılabacaktır.

On sene sonunda bunların mühim bir kısmı bitmiş ve geri kalanların da etütleri ikmal edilmiş bulunacak ve yapılan tetkikata nazaran ırmakların hasar ve tahribatı men edilerek bataklıklar kurutulacak, bazı mahallerde seyri sefain temin edilecek ve on milyon dönüm raddesinde arazi sulanacaktır.

Yukarıda yazılan işler için bugünkü iktisadî şeraite ve görgülere nazaran sulama işleri için balada arzedilen (100) milyondan maada (46) milyonu limanlar, (154) milyonu da demir yollar için olmak üzere (200) milyon liralık daha bir masraf ihtiyarı zarurî görülmektedir. Bundan dolayı lâyihamın birinci ve ikinci maddeleri ile bu miktar tahsisat talep edilmiştir.

Fakat, hakikatte bu tashihatın tamamının yeni bir mezuniyet demek olmadığı da nazarı

dikkatten uzak tutulmamalıdır. Bu kanunla verilen umumî tahsisat arasında evvelce 19 haziran 1927 tarih ve 1094- 1095 numaralı kanunlarla inşalarına mezuniyet verilmiş olan Samsun ve Mersin limanları da dahil olduğu için mezkûr kanunlarla kabul buyrulan (20) milyon liralık tahsisat bu defa iptal edilmektedir. Bundan başka, Ergani - Diyarıbekir ve Filyos - Ereğli hatları ve Ereğli limanı için de yine evvelce 24-2-926, 25-11-926 tarih ve 793, 943 numaralı kanunlarla inşa mezuniyeti alınmıştı. Yalnız tefrik edilmiş olan tahsisatın yetmemesi hasebile istenen bu tahsisatın bir kısmı da şu suretle evvelki mezuniyetlere ait noksan tahsisatın ikmalî mahiyetinde bulunmaktadır.

Bu güne kadar inşası B. M. M. ce kabul edilen demir yolları ve limanların doğurdığı tecrübeler her hat, her liman ve her nafia tesisatı için ayrı ayrı Yüksek Meclisten mezuniyet almakta faide olmdıktan başka bilakis bazı mahzurlar olduğunu isbat etmiştir. Bu cümleden olarak ilk önce yapılması düşünülüp hakkında kanunî müsaadesi alınan bir takım hatlardan sonra vazgeçilmiş, güzergâhlar üzerinde değişiklikler lüzumu hisedilmiş hatların şekilleri muhtelif tarihlerde tebeddülata uğramı, nihayet istihsal edilen tahsisatlar çoğalmış veya azalmış, fakat her defasında bu değişmeler ayrı bir kanuna ihtiyaç hasıl etmiştir. Buna binaen istenen bu tahsisatın kullanılacağı demiryollar, limanlar ve su işlerine, kanunun birinci ve ikinci maddeleri ahkâmı dairesinde kalmak şartile, ihtiyaç nisbetinde tevzii ve hatların kanun ile tayin edilen veçhe dahilinde başlangıç noktalarile uğraklarının tespitinde Hükûmete salâhiyet verilmesi daha muvafık görülerek yaptırılacak işlerin, evvelki kanunlarda olduğu gibi her birine ait tahsisatın tefriki ve hatların şekil ve güzergâhlarının takyidinden çekinilmiştir.

Hulâsa, bu kanunla yapılan teklif mahdut bir teklif olmayıp rubu asır devam edecek olan imar siyasetinin yeni bir safhasını teyit mahiyetindedir. Çünkü bu büyük imar siyasetine Cümhuriyetin ilânile beraber başlamış ve Devletin malî vaziyetini bu günlere nazaran daha dar bulunmasına rağmen azimle bu güne kadar muvaffakiyetle devam olunmuştur. Bundan sonra yapılacak işler yeni bir başlangıç olmayıp evvelce atılmış olan geniş ve sağlam temel üzerine o büyük başlangıcın devamından başka bir şey değildir. Bu mutalealara mebni, Hükûmet şimdive kadar devletin inkişafına mütevceh bütün matalibi esirgememiş olan Büyük Meclisten tatbikatın gösterdiği ve göstereceği zaruretlere istinat eden bu talebin terviç edileceği ümidini besler.

Evvelce başlanan inşaatın bedelleri 1934 senesi nihayetine kadar ödenmek üzere taahhüdât yapılmıştı. Bu sefer yaptırılacak işler bu müddet zarfında başlanması ve bundan dolayı bir kısım tediyaatın bu senelere isabeti tabii ise bütçenin daima nazarı dikkattene uzak tutulmaması icap eden muvazenesi hasebile bu munzam işler tediyaatı merkezi sıkletinin müteakıp senelere tahmili zaruridir. Bu itibarla, yeniden istenen tahsisatın evvelki mühletten bir az daha fazla bir zaman uzaması lüzumu teayyün etmiş ve bu müddet de demir yollar ve limanlar için (12) , sulama işleri için (10) sene olarak tahmin edildğinden kanunun birinci ve ikinci maddeleri ile bu şekilde mezuniyet istenilmiştir. Her sene sarfi icap eden kısmı bütçeye konulacağı için bu mezuniyetin bütçenin umumî müvazenesini ihlâl sebebiyet vermeyeceği bedihidir. Bu noktadan düşünülecek bir mahzur tasavvur edilemez. Bütçemizin seneden seneye iktisap ettiği inkişaf ve müsmir sarfiyatın umumî masarifi arasında günden güne almakta olduğu ehemmiyetli nisbet gelecek senelerde bu inkişafın daha müsait neticeler vereceğinde her türlü şüphe ve tereddüdüz izale edecek mahiyettedir. Bundan dolayı, Cümhuriyet Hükümeti vatanın zenginlik ve yüksekliğine hizmet edecek ve memleketin ebedî bir sermayesi haline inkilâp eyleyecek olan bu unran masarifi için velev (12) senelik te olsa şimdive kadar yapılan taahhütlerden daha kuvvetli bir taahhüde girmekten, korku yerine hakikî bir zevk ve iftihar duyar.

Şunu da ilâve etmek lâzım gelir ki, Hükûmet, nasıl evvelki işlere başlarken yeni bir mesainin şaşmaz programını vücade getirmeğe savaştı ve o işlerin ikmalini temin ettikten sonra bu yeni programını Âli Meclise takdim eylemişse, şimdi yapılmakta olan işlerin biteceği 1934 senesinden sonra faaliyetini eksiltmeyecek ve o senelerde Hükûmetin nafia işlerine ayırdığı

athsisat dahilinde daha başka bir programı da bu günden hazırlamayı kararlaştırmıştır. Bu kanunla başlanılmak istenilen safha da evvelki gibi temin olunduktan sonra istikbalin daha yakın ihtiyaçlarını gidermeğe matuf olan programın da arzedileceği tabiidir.

Hükümetçe Nafia işlerinde şimdiye kadar tatbik edilmekte olan tediye tarzı, işlerin bir an evel ikmaline mukabil tediyaatın bir müddet hahha ihmaliinde elde etmekte, ve bunun için de 25-12-1926, 18-6-1927 tarih ve 944, 1091 numaralı kanunlarla B. M. M. den (220) milyon liralık bono ihracı mezuniyeti alınmıştır.

Bono usulünde filhakika Hükümet, yaptırdığı işlerin bedelini biraz geçiktirmek imkâm malisini elde etmekte idi. Fakat, tecrübeler bu kazanca tekabül eden maliyet farkının neticede yüzde otuza balığ olduğunu ispat etti. Gerek bu fazla tediyaattan tevakki mutaleası, gerek umumî bütçemizin hayırlı muvazeneti, Hükümeti tediyaatında mecbur olmadıkça peşin esasını takibe sevk etmiştir. Bu usul daha sümüllü bir emniyet vermek, daha müsmir bir netice almak ve iş programımıza tamamilen hakim olmak için çok faideli olmakla beraber arzedildiği veçhile daha kârlıdır.

Hükümetin bundan sonra takip etmek istediği gaye, katlamıan fedakârlığa değmedikçe bono veya kredi gibi veresi tediyaata girişmemektir. Mahza, Devlet hayatının istilzam edeceği bazı ahvalde, bir takım âli mülâhazalarla kısa da olsa muayyen bir zaman kazanmak için malî külfet ihtiyar edilebilir. Gerek böyle bir vaziyette evvelki kanunlarla alınan bono mezuniyetinin işlere raptedilmemiş bakiyesinin kâfi geleceği düşüncesile ve gerek taahhüdatta peşin paranın esas ittihazi hasebilen tediyaatın icrası şekillerinde kanuna takyidi bir hüküm konulmamıştır.

Fakat, ister bono veya kredi şeklinde olsun, ister tahsisatına müsteniden nakten tediyaatı icap ettirsin, gelecek senelere şamil taahhütlerden Hükümete terettüp eden borçların tediyaatını ve bu hususta ziraat bankasının vesatetini temin için, yokardada arzedildiği veçhile evelce 25/12/1926, 18/6/1927 tarih ve 944, 1091 numaralı kanunlarla tahsis olunan bütün kibrit, ispiroto ve içki inhisarları varidatının evelki müsaadelerle icra edilen taahhütlere yenilerinin ilâvesinden tahassül edebilecek fazla tediyaata tekabül etmek üzere tuz inhisarı safi hasılatı ile de lüzum görüldükçe takviyesi tensip olunmuş ve lâyihamın dördüncü maddesinin tanziminde bu mütaleat nazarı itibare alınmıştır.

Gerçi, Devlet demir yolları ve limanları teşkilât kanununun birinci maddesinde bu teşkilâta dahil olan limanların, demir yolların muntahi olduğu limanlar olacağı mezkûr ve bu kanunda mevzuubahs edilen Trabzon, İnebolu, Amasra limanları bu gün için bu şartı haiz değil isede, bunlar için hususî bir teşkilâta lüzum olmaması ve ilerde bunlara da birer demir yolunun gitmesi muhtemel olduğundan bilâhara bu mahiyeti iktisap edecek olan bu limanların da, Devlet demir yolları ve limanları teşkilâtına ithalinde beis görülmemiştir. Esasen, bu limanlar için tasavvur edilen işler büyük fırtınalara karşı, gemilerin masuniyetini temin edecek birer dalga kırandan ibarettir.

Lâyihamın müteakip maddeleri de kanunî şekillerin ikmalini için konulan malum ve muayyen kayıtlardan ibarettir .

Maruz izahata binaen, şimdiye kadar ihtiyaç nisbetinde müteferrik kanunlarla temin edilegemekte olan umran tesisatının toplu bir şekilde istihsali gayesine matuf olan bu lâyiha Yüksek Meclisin nazarı tasvibine arz olunmuştur .

T. B. M. M.

Nafıaa Encümeni

Karar № 6

Esas № $\frac{4}{430}$

29-4-929

Nafia Encümeni mazbatası

ESBABI MUCİBE MAZBATASI

Demiryolları ve limanlar ile su işleri için 240 milyon liralık tahsisat talebini mütezammın 11/4/1929 tarihli ve $\frac{1}{440}$ numaralı encümenimize havale buyrulan kanun lâiyhası Nafia Vekili Recep Beyefendinin huzurile müzakere ve münakaşa edildi:

Demiryolları - Devletin 12 sene zarfında takıp edeceği demiryolu siyaseti ve programı hakkında gerek esbabı mucibe lâiyhasında gösterilen sebepler gerekse Vekil Beyefendinin encü-mende verdiği şifahi izahat münasip ve muvafık görülmüş ve işin esasına evvelce muhtelif mukavelelerle inşası ihale ve 1934 senesi hitamında bitirilecek olan 2240 kilometre demir yoluna zamimeten 1941 senesinde hitam bulmak üzere (Filyos - Ereylı) ve (Sivas - Erzıncan - Erzurum) ve (Adapazarı - Bolu - Bandırma) hatları ile Samsun, Mersin Ereğli limanlarının ve Trabzon, İnebolu ve Amasra dalğa kıranlarının yapılmasından ve su işlerine ait teşbbüsattan ibaret bulunmuştur.

İnşası mutasavver yeni hatlar Ankara - Erzurum hattının ikmalini ve kömür hattının Ereğli limanına rapt ve ilsakı gibi müberem ihtiyaçların tatmininden münbais olduğu gibi Adapazarı Bolu - Bayındır hattının ise iktisaden temin edeceği menafi münakaşa kabul etmiyen hakikatlardan olduğu zahirdir.

Samsun, Mersin ve Ereğli limanlarının ve Trabzon, İnebolu ve Amsra dalğa kıranların inşasında ötedenberi takarrur ve tahakkuk etmiş lüzûm ve zaruretlere müstenittir.

Bütün bu hatlar ve limanlar için kanun lâiyhasının birinci maddesile on iki senede ve her sene ihtiyaç ve lüzûma göre karşılığı bütçeye konulmak üzere 140 milyon lira tahsisat istenilmiştir.

Mukaddema 24/3/926 ve 25/2/926 tarihleriyle Erğani - Diyarbeki Filyos - Ereğli hatları ve Ereylı limanı için talep edilen tahsisatın bitmesi hasebile noksanı bu defa talep edilen tahsisatla ikmal edilmiş olduğu gibi 19-6-927 tarih ve 1094 , 1095 numaralı kanunlarla inşalarına mezuniyet verilmiş olan Samsun ve Mersin limanları inşaati karşılığı olan 20 milyon lira bu lâiyha ile istenilen tahsisat meyamına konulduğundan salıfüzükir 1094, 1095 numaralı kanun ilğa edilerek karşılığında ibtal edilmiştir.

Su işlerinin mesai programına ithali için memleketin laakal 25 senelik (Meteorolujik) tetkikatı neticesini ehemmiyetle nazarı itibare almak lazımdır. maatteessüf böyle uzun müddetle memleketin her tarafının iklimi ve su (Rejimi) tetkik edilememiş isede imtiyazlı demir yolları idareleri tarafından yapılan hususî tetkikat ve Konya ovası sulama idaresinde tutulan resadat ve Ankara metooloji Enüstitüsünün üç senelik istatistiklerine ve umumî tecrübelerine istinaden bu mihim mesele hakkında karar vermek lazım ve mümkün görülmektedir.

Malumatı umumiye - sular emiri zirraatte sulama ve kurutma ve ırmak ve çayların istilasın-dan arazî koruma ve sanayide kuvveyi muharrike ve ticaret ve iktisat aleminde vasıtai nakliye gibi üç mühim vazife ifa eder.

Memleketimizde sureti muntazamada yağmur yağmaması ve bilhassa ormanların gittikçe azalması sebebiyle yağmurların intizamı büsbütün bozulmuş ve mikdarı alelekser muntikalarda sulamaya arzı iftikâr edecek kadar az olduğu görülmekte buluumuştur.

Hususen orta Anadoluda kâfi ormanlar kalmamış rüzgârlar şittetli estiğinden tebehhür mikdarı çok olduğu cihetle düşen yağmurdan istifade azdır. Üç seneden beri mütezyit kuraklıkta sulama lüzumunu göstermekte iside bugibi fevkalâde ahval nadiren vaki olduğundan yüzlerce milyon liranın sarfını müstelzim olacak bir su siyasetinin takibine karar verirken ilmî esaslara istinat etmek derecei vucubdandır.

memleketimizde vaziyeti iklimiye ve araziye göre ekilen mahsulün lâyikiyle yetişebilmesi için vasatî senevî 500 ila 550 milimetro teressübata ihtiyaç vardır. İlk baharda yağın yağmur miktarı ise yukarıdaki rakamın rubundan dun olmamalıdır. Yani 125 ila 137 milimetroya baliğ olmalıdır. Halbuki teressübata senevî vasatî orta Anadolu'da 415 milimetro olduğu ve mayıs nisan aylarında orta Anadolu'da 90 milimetro olup matlup miktarın dununda bulunduğu merbut (1, 2, 3,) numaralı cetvellerin tetkikinden anlaşılmaktadır.

Bundan başka 1913, 1914, 1916, senelerinde 274 276 363 milimetro gibi gayri kâfi teressubat vaki olduğu ve senenin yedi ay zarfında 480 ve kuru mevsimde 84 milimetro yağmur düşdüğü ve binaenaleyh ikisi arasında büyük bir nisbetsizlik mevcut olduğu görülmektedir.

En iyi yağmur senesi olan 1909, 1910, teressübata (2) numaralı cetvelde tetkik edilirse bu nisbetsizlikler görüleceği gibi tebahhürat miktarında 1650 milimetro kadar mühim bir adet teşkil ettiği anlaşılır.

1906, 1907 senelerinde vaki olduğu üzere 650 - 700 milimetrelik fevkalâde teressubat vukuuda görülüyor.

(1) numaralı tablo vasatî ve asgarî yağmur senelerini gösterüp bu senelerde ziraatın mucibi memnuniyet olmadığı ve (4) numaralı tablo azemî teressübata irae edüp bu zamanda da tuyanlar dolayısıyla arazinin istila suretile zarardide olduğu görülmektedir.

Bu sebeplerle orta Anadolu'nun sulamaya ihtiyacı mutlakdır. Tuyan senelerinde ise araziye muhafaza için setler ve tertibatı sairenin icrasına zaruret vardır.

Ankara havalisinin ve bütün orta Anadolu'nun su (rejimini) vasatî ve cüzî bir farkla Konya iklimine muadil kabul etmek doğrudur.

İşte yağmuru az rüzgârı sert ve tebehhuratı çok olan bu mntakada çiftçilik ancak ve ancak sulama usulile faideli bir şekilde ifrağ edilebilir.

Yoksa pek müstesna olan yağmur senelerinden maada senelerde bire beşten fazla mahsul alınamayacağı gibi çiftçinin sağdığı tohumu korumadığı senelere de tesadüf olunur.

Dahilî Anadolu ve sevahil ve civarının yağmur miktarı vasatî 540 milimetre olup sulamaya pekte ihtiyaç göstermediği (4) numaralı tabuda görülebilirdi 1926, 1927, 1928 seneleri umumî kurak senelerde buralarının dahi müteessir bulunduğu ve bu havalî vasi ve mütemadî ovaları ihtiva eylediğinden pamuk pirinç ve meyva gibi mahsulâtın istihsaline müsait olduğu gibi büyük ve malumulesamî Anadolu nehirlerinin serseri akıntıları tahtı intizana alınmak suretile büyük faideler temin edilir.

Almanyada ekinlerin yetişmesi için iklimi icabı olarak senevî 500 milimetre yağmura ihtiyaç var iken vasatî 660 milimetre yağdığı halde yine bazı yerlerde sulamaya ehemmiyet verilmiş meyvacılık sebzeçilik ve süt tereyağı gibi sanaiî ziraiye için çayırıklar ihdası suretile sulama usulü tatbik edilmiştir. Elyevm Almanyada, Prosyada 3000 ve Bavirada 3000 sulama şirketi (Asesyasyon forse) yâni alâkadarân arasında iştiraki cebrî suretile şirketler teşkil edilmiş olduğu gibi ayrıca 600 meni hasarat şirketi mevcut bulunmuştur.

Kolonya havalisinde fabrikalar ile şehirleri en kısa ve ucuz bir surette nakliyatı tesri eden binlerce kilometre kanal başkeca zikre şayandır.

İngilterede ceman 44 000 hektar arazi sulanmıştır Yağmuru çok olan bu memlekette büyük bir mikyasta sulama yapılmamıştır.

İtalyada son asırda sulama usulüne çok ehemmiyet verilmiş ve milyonlarca dönümün sulanması için yeni kanunlar ve prejeler tanzim edilmiştir.

Yunanistanda ahiren sulama işleri için Hükümet büyük istikrazlar yapmıştır.

Amerikada 1880 senesinde 400 000 hektar arazi sulanmakta iken elyevm 3 milyon hektar yani 30 milyon dönüme iblâğ edilmiş ve mütahassıslar garpte 28 milyon hektar arazinin yeniden sulanması için teşebbüsatta bulunmuştur.

Mısırdaki 1910 da 23 milyon dönüm ekilip sulanmakta idi sulanan arazinin Amerikade iktisap ettiği fazla kıymet ile verdiği mahsulün miktarı şayani dikkat derecede artmıştır.

Konyada sulama sahasında yapılan amelî tecrübeler nazaran arazinin bedeli 8 ile 10 misline çıkmış ve arpanın %100 ve buğnayın %75 fazla mahsul verdiği tespit edilmiştir.

Hulasa

Anadolu yarım adası asyanın Avrupaya bir köbrüsü mesabesinde olan bu kıta bir tarafından cenup sathı mailine ve diğer taraftan şimal sathı mailine ve adalar denizinde garp sathı mailine malik muhtelif istikametlerde dağ ve sıra dağları ve muhtelif şiddette rüzgârlara meruz vadi ve ovaları, yaylaları havi olması hasebile muhtelif ahval göstermektedir. Filhakıka toros ile şimali kapalı Adana ve buna muttasıl Antalya, havalisi Mısırla Süryeye benzemesine mukabil Konya, Ankara, Sivas yaylaları Erzurum, Erzincan mıntakaları buna nazaran bambaşka bir muhittir. Karadeniz ve marmara kıyısındaki yerler ise rüzgârları ve dağlarının vaziyetine göre muhtelif ve denize yakın olduğu halde deniz kıyısından başlayan dağlarla şimale kapalı bulunan bir çok ovalarda Sürye iklimini andırır.

Kezalik adalı denizi kısmı dağlarla yalnız muayyen istikametlere açık ovaları arz dairelerine göre yarı iklimden sayılmak lazım gelirken cenup cihetlerinde yetişen mahsulâtı yetiştirmektedir. Nitekim Bursa kısmen Su sığırlık Ovasıla Edremit, Bürhaniye, Ayvalık, Kedis ve Menderes ovaları asla Kütahya, Karahisar ve Sıvasa benzemez. O derece ki buralarda zeytin, pamuk yetişir ve Adanada şeker kamışı dahi yetişmesi baidühtimal değildir. İşte böyle muhtelif

İklimler hassasına malik olan Anadolu yarım adasını tarih hititler elinde mamur bulmakta ve kızılırmak Yeşilirmak, Seyhan Ceyhan ve Bordan ve kodus ve Menderesden ve bilumnm küçük sulardan muhtelif şekilde istifade edildiğine dair izlere tesadüf edilmektedir (Amasit) lerin Yeşil ırmağı «İris» namile mabut ittihaz eyledikleri ve bu gün Konya Ereglisinde eski ve ibtidai bir takım ark ve kanalların mevcut olduğu ve Konya ovasında Çarşamba ve Meram çaylarının bir damlası kalmayacak kadar sudan istifade edildiği ve sulama sahasının tevsii talep edilmekte bulunduğu meydandadır.

Ancak memleketimizin berveçhi balâ ikliminin ihtilafi ve nüfusun tekâsüfü ve vesaiti nakliyenin kesretine göre tercihan nerelerde ve ne gibi sulama usullerinin tatbiki lâzım geleceği ve azamî menafii temin edilmek için hangi mıntakalardan işe başlanması hususunun ehemmiyetle tetkik edilmesi lâzımdır.

Encümenimiz berveçhi balâ ilmî tetkikattan su siyasetinin lüzumu tatbikina kani olduğu gibi müdafaayı vatan ve gerekse iktisaden yüz milyonlarca masraf ihtiyarile vucude getirilecek yollar ve demir yolların masarifini olsun korumak için renğin ve zenğin vadilerle suslenmiş olması zaruretinin görmüş olmakla da su siyasetinin bir an evvel tatbikina geçilmesi lüzumunda müttefik kalmıştır.

Binaenaleyh işbu kanun lâyhasının ikinci madesile talep edilen 100 milyon liralık tahsisatın 12 senede ve her sene ihtiyaç ve imkân nisbetinde bütçeye vazedilmek üzere itası muvafık görülmüştür. Bu gibi umuru nafianin bir porgram altında ve senei atiyeye sarf taahhüdata girişmek suretile ancak başarılacağı tabii olup üçncü madde ile Hükûmete bu hususta mezuniyet verilmesi emri zaruridir. Dördüncü madde 944 ve 1091 numaralı kanunlarla ihracına mezu - niyet verilen bonolar mukabil tahsis edilen Tütün kibrit ispirto ve içki inhisarları varidatının evvelki ve bu defaki işlerin ikmaline kadar karşılık tutulmasını istemektedir . Bunda pek tabii ve lüzumlu görülmüş ve kanun lâyhası müttefikan kabul edilmiş olmağla bermucibi havale Bütçe Encümenine tevdi kılınmıştır.

Âza   Âza   Âza   Âza   Âza   Âza   Kâ.   M. M. N.   Na. E. reisi
Hakkı   Nahit   D. Asim   H. Ferit   Z. Gevher   Akıf   Rağıp   Asaf   Ethem

Meteorolojik tetkikat

Cetvel : 1

Konya : Dört eyi ve üç fena senenin vasatısı

Sene	Kar ve yağmur
	M / M
1900 = 1910	550
1910 = 1911	478
1911 = 1912	518
1913 = 1914	274
1914 = 1915	276
1915 = 1916	428
1916 = 1917	363
	Yekûn
	2 897

7 - Senelik vasatı (415)
Vasatî tebehhürat (1650)

Konya sulama müessesesi dosyasından ve meşhur mutehassis Müşyü Valdorinin raporundan alınmıştır.

Meteorolojik tetkikat

Cetvel : 2

Konya çömre : En iyi yağmur senesi

Sene	Kar ve yağmur
	M. M
1909	150
Teşrinisani	
Kanunu evvel	51
1910	
Kanunusani	68
Şubat	67
Mart	41
Nisan	12
Mayıs	78 } 90
	466
Haziran	30
Temmuz	15
Ağustos	0
Eylül	0
Teşrinievvel	39
	84

Senevi yağmur $\frac{84}{560}$
» Tebehhürat 1636

Konya sulama müessesesi dosyasından Mösö Valdorinin raporundan alınmıştır.

Cetvel : 3

Konya :

Sene	Senevi yağmur
	M/M
1906	650
1907	600
Senevi tebehkurat	1600

Cetvel : 4

İçeri Anadolu

Harput	460
Dinar	536
Diyarbakir	515
Adana	655
Yekûn	2166
Vasatî senevi	540
Tebehkurat	1650

Müsyü Valdorinin raporundan alınmıştır.

Cetvel : 5

Ankara

Sene	Yağmur miktarı	Tebehkurat
	M / M	
1929	272	0 meçhul
1927	290	1844
1928	220	2074
1926 Nisan	13	13
1926 Mayıs	0	0
1927 Nisan	7 }	
1927 Mayıs	13 }	20
1928 Nisan	10 }	
1928 Mayıs	78 }	88

Ankara Rasadat müessesesinin raporundan alınmıştır

T. B. M. M.

B. Encümeni
Mazbata № 95
Esas № $\frac{1}{490}$

Bütçe Encümeni mazbatası

RİYASETİ CELİLEVE

Demir Yollar ve Limanlar ile su işleri için 240,000,000 liralık tahsisat verilmesine dair Başvekâletten varit olup Nafia, Maliye ve Bütçe Encümenlerine havale buyrulan kanun lâiyhası Nafia ve Maliye Encümenleri mazbatalarile birlikte Encümenimize tevdi olunmakla Nafia Vekili Recep Beyefendi hazır olduğu halde tetkik ve müzakere olundu.

Esbabı mucibesinde bertafsil izah edildiği veçhile bu lâiyhada inşası mevzuubahs demir yolları şunlardır :

- 1 - Sivas - Erzincan - Erzurum
- 2 - Adapazarı - Bolu - Bayındır
- 3 - Filyoz - Ereğli

Bu üç hattın mecmuu tulü takriben 850 kilometre kadar olup tamamı 90 - 95 milyonluk masrafı müstelzim görülmektedir.

Lâiyhada mevzuubahs limalar da Mersin, Samsun, Ereğli, Trabzon, İnebolu ve Amasra limanları olup bunlardan ilk üçünde esaslı liman tesisatı vücade getirilmesi diğer üçünde de dalga kıran yapılması nazarı dikkate alınmış ve unumu için 45 - 46 milyonluk bir masraf derpiş edilmişti .

Sulara gelince; bu meyanda muhtelif bataklıkların kurutulması, nehirlerin tanzimi ve sulama işleri nazarı dikkate alınmış olup şimdilik yüz milyonluk bir masrafla işe başlanmak düşünülmüştür .

Bu suretle lâiyhada üç demir yolu ye altı liman ile sular için 12 sene zarfında sarfedilmek üzere 240 milyon liralık tahsisat talep edilmektedir. Bu tahsisatın vasatı senevi miktarı 20 milyon liradan ibaret olacaksa da ilk senelerde daha az son senelerde daha fazla miktarlarda tediye tanzim edilmek suretile eylevm bütçelerimizde bulunan tahsisat dahilinde taahhüdatı karşılamak ve sular için bütçe müsaadesine göre verilebilecek yeni tahsisat ile faaliyeti bir derece daha tesri etmek kabil olabilir.

Cumhuriyetin şimdiye kadar muvaffakiyetle takip ettiği demir yolu siyasetinin bu lâiyha ile yeni bir merhaleye dahil olmakta bulunduğunu ve aynı siyasetin limanlar ve sularada teşmili için teşebbüs alındığını memnuniyetle müşahede eden Encümenimiz lâiyhayii esas itibarile kabul etmiş ve maddelerinde ibareye ait bazı tadilât bilicra müstacelen ve tercihen müsaadesine müsaade buyrulmak istirhamile Heyeti Celileye arzına karar verildi. 28-V-1929

Samsun	Isparta	Aydın	Kâ.	R. V.	Reis
Âdil	Mükerrem	Mühendis Mitat	Bursa	İstanbul	Edirne
	Erzurum	Yozgat	Muhlis	Fuat	Şakir
	H.Aziz	S. Sırrı	Elâziz	Niğde	Kütahya
			H. Tahsin	Faik	Niyazi Asım

Hükümetin teklifi

Demir yollar ve limanlar ile su işleri için (240) milyon liralık tahsisat hakkında kanun lâiyhası

MADDE 1 — Hususî kanunları ile inşalarına mezuniyet verilmiş olan hatlardan başka

Bütçe Encümeninin tadili

Demir yollar ve limanlar ile su işleri için 240 000 000 liralık tahsisat itasına ve bu miktara kadar taahhüdat icrasına dair kanun lâiyhası

MADDE 1 — Hususî kanunlarile inşalarına mezuniyet verilmiş olan hatlardan başka

Filyos - Ereğli, Sivas - Erzincan - Erzurum ve Adapazarı - Bolu - Bayındır hatları ile Samsun, Mersin ve Ereğli limanlarının inşası ve Trabzon, İnebolu, Amasrada birer dalgakıran yaptırılması için her sene sarfı icap eden miktarı senesi bütçesine konulmak ve (12) senede sarfedilmek üzere (240) milyon lira tahsisat verilmiştir.

MADDE 2 — Su işleri için yine her sene sarfı lâzım gelen miktarı bütçeye konulmak ve (12) senede sarfedilmek üzere (100) milyon lira tahsisat verilmiştir.

MADDE 3 — Birinci ve ikinci maddelerdeki tahsisatlara müsteniden gelecek senelere şamil olabilecek surette taahhüdat icrasına Nafia vekili mezundur.

MADDE 4 — 25/12/1926, 18/6/1927 tarih ve 944, 1091 numaralı kanunlarla ihracına mezuniyet verilen bonolara mukabil tahsis edilen tütün, kibrit, ispirto ve içki inhisarları hasılatları mezkûr bonoların itfası ve bu kanun ile verilen tahsisata müstenit taahhütlerin ifası bitinceye kadar ziraat bankasına tevdi olunur.

İşbu varidattan bonolar ile taahhüdat borçlarının karşılığında fazlası bankaca hazineye iade olunur.

MADDE 5 — Samsun ve Mersin limanlarının inşası hakkındaki 19 haziran 1927 tarih ve 1094, 1095 numaralı kanunlar ilga edilmiştir.

MADDE 6 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

MADDE 7 — Bu kanunun hükümlerini yapmağ Nafia ve Maliye vekilleri memurdur.

3/4/1929

M. M. V.	Ad. V.	Bs. V.
M. Abdülhalik	M. Esat	İsmet
Ma. V.	Ha. V.	D. V.
Ş. Saraçoğlu	D. T. Rüştü	Ş. Kaya
İk. V.	Na. V.	Mf. V.
M. Rahmi	Recep	H. Vasıf

S. İ. M. V.

İçtimada bulunmadı

Sivas - Erzincan - Erzurum, Adapazarı - Bolu Bayındır ve Filyos - Ereğli hatları ile Samsun, Mersin ve Ereğli limanlarının inşası ve Trabzon, İnebolu, Amasrada birer dalgakıran yaptırılması için her sene sarfı icap eden miktarı senesi bütçesine konulmak ve on iki senede sarfedilmek üzere 140 000 000 lira tahsisat verilmiştir.

MADDE 2 — Su işleri için de her sene sarfı lâzım gelen miktarı bütçeye konulmak ve on iki senede sarfedilmek üzere 100 000 000 lira tahsisat verilmiştir.

MADDE 3 — Birinci ve ikinci maddelerdeki tahsisatlara müsteniden gelecek senelere şamil taahhüdat icrasına Nafia Vekili mezundur.

MADDE 4 — 25 Kânunuevvel 1926, 18 haziran 1927 tarih ve 944, 1091 numaralı kanunlarla ihracına mezuniyet verilen bonolara karşılık ittihaz edilen tütün, kiprit, ispirto ve meşrubatı küliye inhisarları hasılatlarının mezkûr bonoların itfası ve bu kanun ile verilen tahsisata müstenit taahhütlerin ifası zamanına kadar ziraat bankasına tevdiine devam olunur. Ancak her sene işbu varidattan bonolar ile taahhüdat borçlarının senevi karşılığı teşkil edildikten sonra fazlası serbesttir.

MADDE 5 — Samsun ve Mersin limanlarının inşası hakkındaki 19 haziran 1927 tarih ve 1094, 1095 numaralı kanunlar ilga edilmiştir.

MADDE 6 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

MADDE 7 — Bu kanunun hükümlerini icraya Maliye ve Nafia Vekilleri memurdur.